

Havel z Lemberka a jeho rodina

V návaznosti na přednášku Dr. Šiftové o Markvarticích představil Jan Rucz na přednášce Společnosti přátel historie města Jablonného v Podještědí 12. února 2014 Havla z Lemberka a jeho rodinu.

Havel byl pravnukem zakladatele rodu Markvarta († asi 1180). Působil, stejně jako jeho příbuzní, v královských službách. Byl patrně nejlepším přítelem Václava I., vyskytoval se po jeho boku ve válkách o dědictví babenberské či během povstání syna Přemysla. Toho byl po potlačení povstání jakýmsi poručníkem. V 50. letech působil také jako purkrabí v Kladsku, kde založil obec Hawelswerd (Havlův ostrov). Kolonizaci prováděl také na severu Čech, kam pozval rodiny z Míšeňska a Saska a založil město Jablonné či se svým bratrem Jaroslavem Turnov. První zmínka o Jablonném pochází z 22. února 1249, kdy zde pobýval olomoucký biskup Bruno ze Schauenburka, patrně v městském dvorci v jihovýchodní části dnešního náměstí Míru. Vedle něj Havel vybudoval v celém regionu jedinečný románský kostel sv. Kříže a na okraji města dominikánský klášter s kostelem sv. Vavřince. Mimoto začal stavět na nedaleké ostrožně hrad Löwenberg, jakožto jeden z prvních hradů svého druhu v Čechách a druhý v regionu. Svůj název získal dle Havlova erbu, kterým byla kráčející lvice (dnes v heraldice neexistuje, ale ve středověku se jednalo o lví figuru bez hřívy a penisu). Havel zemřel roku 1268 a byl patrně pohřben v cisterciáckém klášteře v Klášteře Hradišti nad Jizerou. Jeho manželkou byla Zdislava z Křižanova (1224/26–1252).

Jejich dětmi byli Havel III. (asi 1241–1270), Jaroslav II. Hrbatý (1243–1289), Zdislav (po 1250 – 1318) a Markéta. První jmenovaný působil na dvoře krále Přemysla II. Otakara jako Nejvyšší číšník a Nejvyšší podkomoří. Pokračoval ve stavbě Lemberka a zahájil stavbu dominikánského kláštera v Turnově. Jelikož zemřel roku 1270 bezdětný, veškerý majetek přešel na mladšího bratra Jaroslava II. (1243–1289). Ten se angažoval v bojích proti Otovi V. Braniborskému a pomohl Václavovi II. v návratu do Čech. Dokončil stavbu Lemberka a dominikánského kláštera v Turnově. Z jeho doby pochází první zmínka o tomto městě, kdy je roku 1272 psán jakožto *Iaroslauus de Turnow*. Patrně on se společně s králem Václavem II. zasloužil o založení johanitské komendy ve Světlé (Český Dub). Třetí z bratrů Zdislav (po 1250 – 1318) se také účastnil jednání s Otou V. Braniborským o vydání Václava II. do Čech, a záhy se stal Nejvyšším purkrabím pražským. Získal Jablonné, kde dostavěl dominikánský klášter, a statky v Pojizeří, kde nechal přestavět cisterciácký klášter v Klášteře Hradišti nad Jizerou a nedaleko si postavil vlastní sídlo – Zvířetice. Založil tak novou linii – pány z Lemberka a ze Zvířetic.

V další generaci na počátku 14. století si členové rodu Markvarticů změnili společně erb na polcený zlato-černý štít (mimo Valdštejnů a pánů z Michalovic). Potomci Jaroslava II. Hrbatého z Turnova byli čtyři Havlové – Beran († po 1323), Huba († asi 1323), Ryba († po 1323) a tzv. Kanovník († 1366). Nejmladší Havel zastával v letech 1337–1365 úřad generálního převora české, slezské, moravské a rakouské provincie Řádu sv. Jana Jeruzalémského (johanitů) a získal velké zastání ve svém příteli a spolužákovi, pražském arcibiskupovi Arnoštovi z Pardubic.

Zasloužil se o stabilizaci řádu a zajistil mu mnohá stará i nová privilegia. Jakožto velký podporovatel komendy ve Světlé (Českém Dubu) z ní učinil třetí nejbohatší komendu v celé provincii. Nechal zde dokonce v letech 1345 a 1357 uspořádat provinciální kapituly, přičemž na té druhé byl přítomen i sám císař Karel IV. Druhý nejstarší ze synů Jaroslavových byl Havel Huba (Houba) de Sytoweho († asi 1323). Ten získal Bradlec a Sytový. Jelikož však zemřel bezdětný, veškerý majetek získal mladší bratr Havel Ryba († po 1323). Ten mimo to vlastnil Světlou (Český Dub) a severní část Turnova, kde si založil nové sídlo – hrad Rohozec. Měl tři syny, Jaroslava, Ctibora a Markvarta, přičemž první dva jmenovaní zdědili Rohozec, který však brzy prodali Vartemberkům, a poslední jmenovaný získal Bradlec a Sytový. Bradlec však prodal již on a Sytový spolu s nově založeným Zbirohem pak prodali jeho potomci. Čtvrtý z Jaroslavových synů Havel Beran († po 1323) získal jakožto nejstarší syn hlavní rodové sídlo, tedy Lemberk. Mimoto se společně se svými bratry i celým rodem Markvarticů zúčastnil v letech 1316–1323 rodinné války o Turnov s Vokem ml. z Rotštejna. Havel Beran měl syny Ješka († 1392) a Haška († asi 1399), přičemž první zemřel bezdětný a druhý byl zajat na vlastním Lemberku sousedem Janem Chudobou z Ralska za své loupežné výpravy do Lužice. Byl uvržen do vězení, kde jakožto poslední člen rodu pánů z Lemberka patrně roku 1399 zemřel.

Jak již bylo řečeno výše, syn Havla a Zdislavy Zdislav (po 1250 – 1318) založil nový rod – pány z Lemberka a ze Zvířetic. V první generaci se jednalo o bratry Heřmana († 1321) a Markvarta († 1345), kteří spravovali Zvířetice i Jablonné společně. Zvířetice pak získal Markvartův syn Hašek († 1365), který byl diplomatem ve službách císaře Karla IV. Další z Markvartových synů Ješek († 1371) pak zastával v letech 1367–1372 úřad generálního provinciálního převora johanitů, přičemž v jeho testamentu se nachází první doložená zmínka o existenci špitálu ve Světlé (Českém Dubu). Do řádu johanitů zamířili i Heřmanovi († 1321) synové – Jarek a Ctirad († 1373) byli řádovými kněžími a Hereš († 1401) v letech 1397–1401 taktéž generální provinciální převor. Jediným z Heřmanových synů, který nebyl v řádu, a tudíž mohl dědit, byl Havel († 1383), který získal Jablonné a zasloužil se o jeho velký rozvoj. Jeho synové Jan, Havlík a Vilém († 1414) získali po svém strýci Haškovi Zvířetice, ale naopak celé panství Jablonné roku 1383 prodali Berkům z Dubé. Jediný Vilém († 1414) měl syny – Zdislava († 1427), Václava († 1425), Petra (1400–1446) a Jana († po 1433). První jmenovaný byl mistrem na pražské univerzitě spolu s Janem Husem, jehož byl stoupencem. V letech 1417–1418 zastával dokonce úřad rektora univerzity. Poté se stal na přímlovu královny Žofie Bavorské 28. proboštem litoměřické kapituly sv. Štěpána. Mladší Václav († 1425) působil jakožto regent mladého Čenka z Vartemberka, zemřel však bez potomků. Třetí Petr (1400–1446) získal sňatkem s Eliškou z Vartemberka panství Bydžov a začal se psát jakožto Petr Zvířetický z Vartemberka. Petr byl také majitelem Zvířetic a veškeré tyto statky posléze zdědil jeho jediný syn Havel († před 1465). Nedržel je však moc dlouho, neboť mu je ukořistil bratranec Heřman († po 1478). Posledním z Vilémových synů byl Jan († po 1433), který měl právě syna Heřmana († po 1478), věrného stoupence krále Jiřího z Poděbrad, jenž Heřmanovi daroval na jeho žádost rodové statky Zvířetice a Bydžov, které tedy zajal bratranci Havlovi († před 1465). Heřman se tak

začal též psát Zvířetický z Vartemberka. Heřman († po 1478) měl tři syny – Jana († před 1501), Petra († 1505) a Haška († 1544). Jan († před 1501) zdědil Zvířetice, ale jako bezdětný je odkázal Haškovi. Prostřední Petr († 1505) vlastnil Bydžov, který dal svým synům Havlovi († 1532) a Heřmanovi († 1549), kteří však zemřeli bezdětní, ale majetek stihli ještě za života prodat. Poslední z Heřmanových († po 1478) synů byl Hašek († 1544), hejtman hradeckého kraje, který sňatkem s Markétou Slavatovou z Chlumu a Košumberka získal Čestín Kostel. Z bratrova bydžovského panství získal statek Smidary a od Jana († před 1501) Zvířetice, které však prodal Sezimům z Ústí. Hašek († 1544) měl syny Michala († po 1551) a Zdislava († asi 1559). Michal zdědil statek Sobčice, který pak získala jeho vdova Lidmila Malovka z Pacova, přes níž přešel na Zdeňka z Valdštejna. Zdislav († asi 1559) zdědil Smidary a Čestín Kostel, přičemž Smidary směnil za dům v Praze pod Bruskou. Ačkoliv byl třikrát ženat, zůstal bez potomků, a tak jeho osobu patrně roku 1559 vymřel i rod pánů ze Zvířetic.

Jan Rucz